

Kestävyyspaneelin lausunto TuVL talousarviokeskusteluun 9.10.2024

Tulevaisuusvaliokunta on esittänyt Kestävyyspaneelille kysymyksen talousarvion kestävän kehityksen budjetoinnin tarkoituksenmukaisuudesta kestävän kehityksen seurannan ja päätöksenteon kannalta sekä kestävän kehityksen budjetoinnin politiikkajohdonmukaisuudesta eri hallinnonaloilla.

Kestävyyspaneeli kiittää mahdollisuudesta tulla kuultavaksi hallituksen talousarvioesityksestä vuodelle 2025 ja toteaa seuraavaa.

Kestävän kehityksen budjetointi ei ole toistaiseksi ollut merkittävästi esillä Kestävyyspaneelin työssä. Kestävyyspaneeli katsoo kuitenkin, että nykyisellään kestävän kehityksen budjetointi talousarvioesityksessä painottuu vahvasti hiilineutraalisuuteen ja luontoteemoihin, eikä juurikaan ota kantaa muihin kestävän kehityksen alueisiin. **Nykymuodossaan se ei muodosta riittävän laajaa ja valtionhallinnon toimintaa ohjaavaa välinettä kestävän kehityksen seurantaan ja päätöksentekoon. Vaikka kestävän kehityksen budjetointi lisää tietoisuutta ja läpinäkyvyyttä kestävän kehityksen tavoitteista hallinnonaloilla, se ei kuitenkaan suuntaa talouden suunnittelun huomiota kestävyysmurroksen toteuttamiseen.**

Keväällä 2024 julkaisemassaan politiikkasuosituksessa ”Suomesta kestävyysmurroksen onnistuja: rajana luonto, voimana ihmiset” Kestävyyspaneeli toteaa, että nykyisen kestävän kehityksen tavoitteita ei saavuteta sen paremmin kansallisella kuin globaalillakaan tasolla. Vaikka Suomi on vuosikymmeniä toteuttanut kestävän kehityksen politiikkaa ja menestynyt hyvin kansainvälisissä vertailuissa, kestävän kehityksen politiikkamme ei kuitenkaan ole ollut riittävän vaikuttavaa. Hyvinvointimme rakentuu nykyisellään liian suurelle luonnonvarojen kulutukselle, joten tarvitsemme uudenlaisia hyvinvoinnin tuottamisen tapoja.

Kestävyysmurroksen hallittu toteuttaminen vaatii monien ajatusmallien, toimintatapojen ja rakenteiden muuttamista. Talouspolitiikan päämääristä on keskusteltava avoimesti, sillä sen on kyettävä vastaamaan ilmastonmuutokseen, luontokatoon ja muihin globaaleihin riskeihin samalla kun huomioidaan paikalliset huolenaiheet.

Politiikkasuosituksessaan Kestävyyspaneeli ehdottaa useita toimia, joilla on suora yhteys myös niihin tavoitteisiin, joita kestävän kehityksen budjetoinnille on alun perin asetettu ja joiden toteuttaminen parantaisi Suomen kestävän kehityksen politiikan vaikuttavuutta. Eräs tällainen ehdotus on haitallisista tuista luopuminen tai niiden uudelleen suuntaaminen kestävämpään toimintatapaan.

Kestävyyspaneelin politiikkasuosituksen keskeinen elementti on tuoda päätöksenteon keskiöön BKT:n rinnalle kokonaiskestävyuden mittarit, joita seuraamalla päätöksissä huomioitaisiin nykyistä laajemmin ihmisten, luonnon ja talouden hyvinvointi. Alla olevassa taulukossa ehdotetuista mittareista kerätään jo tietoa ja sitä on saatavilla pitkinä aikasarjoina. Tämä mahdollistaa mittareiden käyttöä ja seurannan ilman uusia panostuksia tiedon keräämiseen. **Ehdotamme, että aina BKT:stä raportoidaessa olisi mukana keskeiset taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden mittarit.** Näin nähtäisiin saman tien BKT-muutosten hyvinvointivaikutuksia. Samoin BKT:n muutoksista mediassa ja kansalaisille viestittäessä, mukana olisi tieto keskeisistä kestävyysmittareista. Näin todellinen kestävyystieto ei hautaudu BKT-mittarin alle.

EKOLOGINEN KESTÄVYYS	SOSIAALINEN KESTÄVYYS	TALOUDELLINEN KESTÄVYYS
Materiaalinen jalanjälki	Köyhien osuus väestöstä	Bruttokansantuote
Energian loppukulutus	Alle 5 v lasten kuolleisuusaste	Gini-kerroin
Kasvihuonekaasujen päästöt	Itsemurhakuolleisuus	Työllisyysaste
	Koulutuksen ja työ- harjoittelun ulkopuolella olevat nuoret	

*gini-kerroin = tuloerojen suuruus

Seuraamalla keskeisiä mittareita rinnakkain saataisiin päätöksenteon tueksi heti esimerkiksi tieto siitä, että viime vuosina BKT:n kasvaessa Suomessa köyhien osuus väestöstä ei ole vähentynyt ja työllisyysaste on heikentynyt. Alle 5-vuotiaiden lasten kuolleisuus sen sijaan on kasvanut muutaman viime vuoden aikana. Nämä ovat tärkeää tietoa päätöksentekijöille.

Politiikkasuosituksen laajempina rakenteellisina ehdotuksina, jotka vaikuttaisivat myös talousarviosuunnitteluun, Kestävyyspaneeli ehdottaa valtionhallinnon uudelleenorganisointia ja viranomaisten kestävyysosaamisen vahvistamista. Hallinnossa tulee rakentaa siltoja eri ministeriöiden, toimialojen ja ohjelmien välille. Tarvittaessa pitää uudelleen organisoida ja rikkoa nykyisiä rakenteita ja käytäntöjä esimerkiksi uudistamalla ministeriöiden toimialueet. Tulevaisuuden näkökulman ja kestävyyskysymysten aito huomioiminen lainsäädännössä on toteutettava esimerkiksi vahvistamalla tulevaisuusvaliokunnan roolia.

Kestävyyspaneeli tunnistaa, että hyvinvointivaltion kehittäminen ekologisesti kestäväksi vaatii muutoksia valtiontalouden rahoitukseen. Valtion on luovuttava joistakin rahoituslähteistä, uudelleensuunnattava verotusta ja otettava käyttöön kokonaan uusia rahoituslähteitä. Kaikkein suurimmat kustannussäästöt kestävyysmurroksesta syntyvät ennaltaehkäisystä. Esimerkiksi liikkumattomuuden, epäterveellisen ruokavalion, ilmastonmuutoksen tai luontokadon aiheuttamia ongelmia on paljon halvempaa ehkäistä kuin yrittää korjata jälkikäteen. **Ennaltaehkäisyllä saatavat säästöt näkyvät erityisen huonosti nykyisessä talousarviorakenteessa ja tämä haastaa erityisesti kehittämään talouden suunnittelua pitkäjänteisempään suuntaan.**

Seuraavaan taulukkoon on koottu esimerkkejä erityyppisistä kansallisista toimista, joilla valtio voi edistää kestävyysmurrosta ja tervehdyttää taloutta samanaikaisesti. Kestävyysmurroksen mukanaan tuomat rakenteelliset muutokset ja innovaatiot mahdollistavat varsinkin pitkällä aikavälillä merkittäviä rahallisia säästöjä ja ennaltaehkäisevät kuluja.

	TOIMENPIDE	KUVAUS	VUOSITTAINEN SUURUUSLUOKKA (€) JA VAIKUTUKSEN LUONNE
Menojen ennaltaehkäisy	Liikkumattomuuden kustannukset	Jalankulun, pyöräilyn ja joukkoliikenteen kehittämisen. Työpaikka- ja koulu- ja arkiliikunta.	Useita miljardeja (säästöpotentiaali)
	Mielenterveyden häiriöiden kustannukset	Ennaltaehkäisevät mielen-terveyspalvelut, kuntoutus ml. luontohoiva.	Useita miljardeja (säästöpotentiaali)
	Ilmastonmuutoksen mukanaan tuomat kustannukset	Hillintä ja sopeutuminen: Esim. tulva- ja myrskytuhot, globaali pakolaisuus, tautiriskit	Useita miljardeja (säästöpotentiaali erityisesti pitkällä aikavälillä)
	Luontokadon mukanaan tuomat kustannukset	Luonnonsuojelu. Heikentyneiden ekosysteemien ennallistaminen, menetettyjen ekosysteemipalveluiden korvaaminen teknisillä ratkaisuilla.	Useita miljardeja (säästöpotentiaali erityisesti pitkällä aikavälillä)
Kattava rahoituspohja ja uudet rahoituslähteet	Varallisuuseroja kaventava pääoma-verotus	Varallisuusvero, varainsiirtovero arvopapereille, pääomatuloveron korotus	Miljardi (verotulojen lisäys)
	Veropohjan laajentaminen erityisesti terveys- ja ympäristöperustaisesti	Puunpolton energiaverotus, terveysperusteiset verot sokerin, suolan ja rasvan käytölle	Satoja miljoonia (verotulojen lisäys)
	Verovälttelyn ja aggressiivisen verosuunnittelun vaikeuttaminen	Maastapoistumisvero, harmaan talouden tehostettu torjunta	Satoja miljoonia (verotulojen lisäys)
Suorien tukien uudelleensuuntaus tai vähentäminen ja verohuojennuksista luopuminen	Maataloustuet	Pinta-alaperustaisten peltotukien ja kansallisten tukien uudistaminen ympäristöperustaisiksi	Miljardi (tuen uudelleensuuntaus)
	Liikenteen tuet	Lentoliikenteen, vesi- ja maakuljetusten tuet, työmatkavähennysten ylikompensointi	Sata miljoonaa (säästö tukien leikkauksesta)
	Yritysten verotus	Listamattomien yhtiöiden osinkojen verohuojennuksesta ja rahoitussektorin arvonlisäverottomuudesta luopuminen	Satoja miljoonia (verotulojen lisäys)